

Доктор Серафікус (скорочено)

Віктор Петров (Домонтович)

Доктор Серафікус

Роман

Доктор Комаха, як завжди, напрацювавшись у бібліотеці, зупиняється відпочити у сквері. До нього підбігає п'ятилітня Ірця. Дівчинка розглядає малюнки в його книжках, розпитує про них, а Комаха серйозно відповідає, уживаючи всі наукові терміни. Коли вони познайомилися з Ірцею, дівчинка вирішила, що раз він Комаха, значить, комаха, а раз великий, то комашиний тато. Сама вона захотіла стати комашиною мамою. Доктор уже не уявляв собі й дня без розмов з Ірцею, котра трималася з ним протекціонально, як старша, досвідченіша й розумніша. Вона все цікавилася, чи він людина, сподівалася побачити сховані крильця чи лапки. "Якщо цей Комаха і був людиною, то якоюсь іншою, не такою, як уся решта. Попри всю свою грузьку, тяжку масивність, він здавався абстракцією і фікцією. Швидше, справді, не людина, а похмурий гном, що живе в таємних льохах, глухих, заплутаних підземних переходах, відлюдькуватих самотніх печерах, що не звик бувати серед людей і радіти, побачивши сонце. У нього було щось від гомункулюса, колби, лябороторії, од легенди про Фавста, од плянківських теорій, од химер, ілюзій, схем і формул. Ані його величезне тіло, ані його червоне, голене, подібне на шматок свіжого м'яса, обличчя не переконували в реальній правдоподібності його існування. У Комахи була непропорційно велика голова з опуклинами на чолі, а на м'язистому широкому носі він, надто короткозорий, замість окулярів носив складні лінзи, що в них світло розкладалося на геометричні блиски..."

Коли Комаха став намагатися відокремити "умовність свого імені й себе як людину" у свідомості Ірці, та розсердилася й сказала, що він тоді просто Пупс. Хоч і бажала помститися за розчарування, але не була злою, тому сказала, що вона його, дядю Пупса, дуже любить.

Уночі Комасі приснилося, що він купає власну дитину, потім розповідає їй казку, щоб заснула. І в ньому прокинулося непереможне бажання мати власну доньку, таку, як Ірця. Але так, щоб не одружуватися, не кохати жінки, не обтяжувати її й не ображати, бо фізичне кохання він вважав брутальністю й цинізмом. Кохати жінку, навіть поцілувати її — це зовсім для нього неможлива річ. "Комаха хотів мати дитину найраціональнішим способом, тобто уникнувши того, щоб звертатися у цій справі до жінки". Своїми ідеями про раціоналізацію кохання й шлюбу Комаха поділився із другом, художником Корвиним. Той, хоч і зацікавився, але сказав, що кохання гарненької дівчини завжди гідне культурної людини, навіть якщо вона є двічі академіком.

Комаха почав вести щоденник. Там він записав: "Ніби — улюблена схема слів, думок, вчинків Ірчиних. Вона задовольняється з ніби. Проводячи межу між ніби і тим, що є, вона чесно відчуває різницю, о відокремлює ніби від реальності, але не надає

особливого значення цій різниці".

Комаха не ходив до театру, не знав, що таке кохання, він не помічав сусідів, з якими жив поряд. У кімнаті навпроти жила гарненька весела курсистка Тася. Якось вона сама запросила Комаху поїхати з нею за місто відпочити. Той злякався, бо ніколи не був на природі з дівчатами, категорично відмовився. Але з тих пір таємно закохався в дівчину, придумав навіть собі бурхливий роман. А в дійсності уникав Тасі й ледве міг пробурмотіти привітання при випадковій зустрічі. При цьому ще й дуже ревнував, сидючи на самоті. З початком революції Тася десь виїхала. Повідомлення Корвина про те, що Тася знову в місті, справило глибоке враження на Комаху. Корвин останнім часом приятелював з Вер. Позналилися вони на пляжі. Красива брюнетка стояла під сонцем гордо й незалежно, не Звертаючи уваги на юнаків, що поглядали на неї. Вона обирала сама. Корвин, як художник, похвалив фігуру жінки, що мала бути б або (танцівницею, або спортсменкою. Вер була акторкою, але, досягти успіху, одразу ж покинула театр. Ця жінка для Корвина була чарівною й привабливою, непередбачуваною у своїх бажаннях. Вер була і донькою поміщика, вступила після закінчення гімназії на курси. Міняла стилі в одязі, щоб мати вигляд чи гордої, незалежної дівчини, чи народоволки, чи онегінської Тетяни.

Потім кинулася в революцію, в якій їй подобалося гасло заперечення, головувала на сходках, виступала з промовами. Потім пішла працювати на фабрику біля верстата, не полишаючи перекладати Верлена. Вона навіть вийшла заміж за лікаря, жили спокійно, а коли чоловікові запропонували посаду в Харкові, вона не захотіла їхати. Це був один із сучасних шлюбів, коли пара жила в різних місцях і інколи зустрічалися то там, то там.

Вер стримувала почуття Корвина до себе, не відштовхувала, але не подавала надії. У художника виникла думка познайомити Вер зі їм студентським другом Комахою-Серафікусом. Дружба у них була якась дивна. Здавалося, що більш жвавий та звичайний Корвин буде цій дружбі лідером, але вийшло навпаки. Якось Корвин витяг Комаху в гості, щоб познайомити зі своєю нареченою Тетяною Беренс. Комаха почував себе незручно, некомфортно, а прощаючись із господинею, сказав: "Ви знаєте, я нікуди не ходжу, бо як ото каже Сенека, побувавши серед людей, я повертаюсь додому менше людиною".

Ця потрійна дружба розбилась. Посварився Корвин із нареченої", бо одружуватися все якось не пропонував, Тетяні це набридло, і вона вийшла заміж за іншого.

Корвин знову почав говорити Вер про доктора Серафікуса, що в крамниці забував узяти свого пакунка або ж брав чужий, не брав решти, що міг вирушити в одне місце, тим часом поїхати в інше і в до розі забути, куди він їде, а приїхавши, не знати, куди приїхав, — що все своє життя забував про найголовніше в житті — кохати жінку

Вер сказала художникові, щоб той обов'язково познайомив її з Комахою.

У доктора Серафікуса була одна вада, яка пригнічувала його і від якої він не міг звільнитися. Він був упертою й працювитою людиною. Якщо писав наукову роботу, статтю, то опрацьовував безліч літератури, вводив силу цитат із примітками. "Комаха

як учений існував у примітках. Щодо цього, то Комаха не відрізнявся від своїх колег, бо їх наукова діяльність була так само не більше, як тільки приміткою до науки". Список його друкованих праць і довідка про те, що він виконував відповідні громадські навантаження, двома додатковими примітками стверджували, що Комаха є Комаха, професор 2-го розряду в Київському ІНО (інституті народної освіти).

Він був більший і цікавіший од своїх приміткових студій і свого приміткового існування, але традиційні сумлінність та працьовитість були більші за нього.

"Як і більшість його сучасників, він не розумів свого часу". Був упевнений, що кожен наступний день є автоматичним відтворенням попереднього. Колишнє товарне виробництво виходило з предмет невидимого: робітник виробляв конкретну річ — чоботи, пальто, стілець, віз, склянку, годинник — і милувався нею.

Сучасна людина не знає любові до речей, бо виробляє їх. "Система конвеєра розкладає роботу на низку часткових примітивних вправ". Доктор Серафікус теж був таким: "безпредметний", людина запереченого біологізму, "приміткового", замкненого, схематичного існування.

У кафе, куди Корвин усе ж таки витяг Комаху, доктор почував себе незручно, був незграбним, дратувався від уваги Вер, її питань, чому він неодружений. Наступного дня, зустрівши жінку на вулиці, ганебно втік. Тоді Вер сама постукала до квартири Василя Хрисанфовича, бо не звикла відступати.

Серафікус грав на піаніно й не помічав нічого навколо себе. Вер слухала. Потім вони говорили про кохання. Доктор усе хвилювався, чи не здаватиметься тепер його ставлення до жінки нечемним або безсоромним.

Вер була незадоволена його поведінкою, вважаючи себе такою, перед чарами якої не встоїть жоден чоловік. Навіть поцілувала його перша, прощаючись на сходах, що пахли кішками.

Комаха мучився, що про нього подумає Вер? "Він називав людські пристрасті низькими, плотські бажання — нечистими". Хіба ж є не лицемірство з його боку? Наступного дня він вибачився перед ер за свої думки, а ту розбирав сміх.

Комаха почав приходити до Вер, а та — до нього. Доктор "був незграбний, важкий і марудний", не знав, як себе поводити. Дозволяв лише гладити кінчики її пальців. Кожного разу хвилювався, чи при-де. Потім чекав, що скаже на питання "Коли побачимось знов?" — Ніколи".

Врешті Вер якось сказала Серафікусові, що йому добре було б од-житися зі скромною та хорошою дівчиною, яка б не була такою вередливою й примхливою, як вона.

Корвин був ображений. Він підозрював, що Вер зустрічається Комахою, що вона віддала перевагу не йому, а тому "серафічному циклопові".

Одного разу Вер пішла на концерт із Комахою. Там був і Корвин. Жінка сказала доктору, щоб він їхав додому сам, а її проведе художник. Комаха іноді говорив: "Коли б ви знали, Вер, як тяжко вас кохати". Вона відповідала: "Коли вам тяжко, то йдіть". Але він знав, що не піде, що його життя без Вер — пустеля.

Серафікус писав листи до Вер, але не одсилав їх. Він писав про те, що з жінок для нього існує одна вона, що в коханні йому багато треба, що він звик до самоти, і в цю самоту включив і її, як частину себе. "Він не жив своїм життям, він жив уявленим життям, і це уявлене життя, яким він жив, було життям Вер".

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Роман В. Домонтовича "Доктор Серафікус" відзначається новизною і динамізмом сюжету, віртуозністю й простотою оповіді. В образі доктора Комахи (Серафікуса) втілюється новітня "людина у футлярі", раціональна, зі своєю філософією любові. Твір розкриває проблеми особистості й суспільства, раціонального і чуттєвого, чоловічого і жіночого начал. У романі відчутний і сатирично-іронічний струмінь.